

11 Φεβρουαρίου 2022

«Ο Επίσκοπος που έδωσε την ψυχή του στον Μακεδονικό Αγώνα»

[Επιστήμες / Ιστορία](#)

[Παναγιώτης Τσαγκάρης, Θεολόγος](#)

Από μητροπολίτης Καστοριάς εξερίχθηκε σε πολεμιστή-ιεράρχη, δίνοντας την ψυχή του στον Μακεδονικό Αγώνα. Λίγα χρόνια μετά, το τέκνο της Λέσβου, θα βρισκόταν ως μητροπολίτης Αμασείας στο πλευρό του Ποντιακού Ελληνισμού, στα δύσκολα χρόνια του διωγμού από τους Τούρκους.

«Ουκ εκλείπει άρχων εξ Ιούδα και ηγούμενος εκ των μηρών αυτού, έως αν έλθη ω απόκειται και αυτός προσδοκία εθνών» (Γεν. 49,10).

Μ' αυτόν τον προφητικό, για την έλευση του Λυτρωτή, λόγο του Πατριάρχη Ιακώβ, αρχίζει τον επικήδειο λόγο του, στον μητροπολίτη Κορυτσάς Φώτιο, τον δολοφονηθέντα απ' τους Βούλγαρους κομιτατζήδες, ο μητροπολίτης Καστοριάς Γερμανός Καραβαγγέλης.

«Ουκ εκλείπει άρχων εξ Ιούδα...» επανέλαβε πολλές φορές στον «εκ του προχείρου» λόγο του ο Καστοριάς, όπως σημειώνει ο ίδιος στα απομνημονεύματά του, δείχνοντας συγχρόνως με το χέρι του προς την Ελλάδα και τονίζοντας εμφαντικά, για να εμψυχώσει τον κατατυραννισμένο Ελληνισμό της Μακεδονίας πως «στην θέση του σκοτωμένου εμείς θα στείλουμε καλύτερο, κι αν τον

σκοτώσουν κι αυτόν, θα στείλουμε άλλον ακόμα καλύτερον... Αυτή είναι η μοίρα του Ελληνικού Έθνους, να εργάζεται με το αίμα του για την απελευθέρωσή του».

«Ουκ εκλείπει άρχων εξ Ιούδα...». Ναι, δεν έλειψε, δεν λείπει και ούτε ποτέ θα λείψει εκείνος ο απεσταλμένος του Θεού που θα επωμιστεί την βαριά ευθύνη της λυτρωτικής, πνευματικής και εθνικής καθοδήγησης του λαού του Θεού σε καιρούς χαλεπούς. Στα μάτια των υπόδουλων Ελλήνων της Μακεδονίας ο Γερμανός Καραβαγγέλης φαντάζει ως άλλος νέος Κριτής ενός νέου Ισραήλ. Δίκαια λοιπόν, χαρακτηρίστηκε «Ο Αρχάγγελος των Κορεστίων» (Κορέστια είναι η Καστοριά).

Από την Λέσβο στην Πόλη

Ο Γερμανός Καραβαγγέλης γεννήθηκε στην Στύψη της Λέσβου στις 16 Ιουνίου του 1866, όμως μεγαλώνει στο Αδραμύττιο της Μικράς Ασίας. Σπουδάζει στην Θεολογική Σχολή της Χάλκης, απ' όπου αποφοιτά το 1888, χειροτονείται διάκονος και φεύγει στην Λειψία και την Βόννη της Γερμανίας, όπου σπουδάζει Φιλοσοφία και Θεολογία. Το 1891, επιστρέφει στην Πόλη και διορίζεται καθηγητής στην Σχολή της Χάλκης. Πέντε χρόνια αργότερα, ψηφίζεται χωρεπίσκοπος του Πέραν και από εκεί αρχίζει πλέον την μεγάλη εθνική του δράση.

Ο Γερμανός Καραβαγγέλης ως ιεροσπουδαστής.

Η επισκοπή του ήταν μία περιοχή έντονης προπαγάνδας των Γάλλων καθολικών, μέσω των σχολείων που διατηρούσαν εκεί με σκοπό τον προσηλυτισμό των ελληνοπαίδων, αφού πρώτα τα μεταβάλλουν «σε κοσμοπολίτες αδιάφορους προς τα εθνικά ιδεώδη και ψυχρούς στις παραδόσεις τους». Ο Καραβαγγέλης ενισχύει την ελληνική εκπαίδευση, ιδρύει ελληνικό σχολείο και βάζει τέρμα σ' αυτή την

θλιβερή κατάσταση.

Ο Γερμανός εκλέγεται μητροπολίτης Καστοριάς

Το 1900 ο Γερμανός εκλέγεται μητροπολίτης Καστοριάς σε ηλικία μόλις 34 ετών. Τα έξοδα της μετάβασης στον προσωπικό του Γολγοθά εξοικονομεί από την υποθήκευση των πολύτιμων αμφίων του.

Ναι, ήταν αληθινός Γολγοθάς τότε η διαποίμανση οποιασδήποτε μητρόπολης της Μακεδονίας διότι όλα τα 'σκιαζε η φοβέρα του Βούλγαρου κομιτατζή και τα πλάκωνε η σκλαβιά του Τούρκου κατακτητή. Γι' αυτό και οι Οικουμενικοί Πατριάρχες Κωνσταντίνος ο Ε' και στην συνέχεια Ιωακείμ ο Γ' διαλέγουν και στέλνουν στην Μακεδονία μητροπολίτες νέους, ηλικίας 35-40 ετών, μορφωμένους αλλά και πατριώτες αποφασισμένους για κάθε θυσία, όπως τον Καστοριάς Γερμανό, τον Πελαγονίας Ιωακείμ, τον Εδέσσης Στέφανο, τους εθνομάρτυρες Κορυτσάς Φώτιο, Γρεβενών Αιμιλιανό, Ελευθερουπόλεως Γερμανό και τους μετέπειτα εθνομάρτυρες Σμύρνης και Κυδωνιών, τον Δράμας Χρυσόστομο και τον Στρωμνίτης Γρηγόριο αντίστοιχα, καθώς και πολλούς άλλους.

Πάντοτε η Εκκλησία αίρεται στο ύψος των περιστάσεων. Έτσι και στο λεγόμενο Μακεδονικό ζήτημα. Από τον Μέγα Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωακείμ τον Γ', τον πνευματικό αλλά και πραγματικό αρχηγό του Μακεδονικού Αγώνα, μέχρι και τον απλό παπά του χωριού, όλοι διέκριναν την κρισιμότητα του αγώνα. Πίστευαν ακράδαντα ότι: «Αν τρέξουμε να σώσουμε την Μακεδονία, η Μακεδονία θα μας σώσει», όπως είπε ο Ίων Δραγούμης και έπρατταν εκείνο που όφειλαν.

Όμως οι Βούλγαροι, υποκινημένοι απ' τα πανσλαβιστικά ρωσικά οράματα που υπηρετούσαν τον στόχο της εξόδου των Ρώσων στην Μεσόγειο, οραματίζονται και αγωνίζονται για μία μεγάλη και ανεξάρτητη Βουλγαρία. Οργανώνουν έτσι, στον χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης, ανταρτικά σώματα, τα Κομιτάτα, και ιδρύουν βουλγαρικά σχολεία και ανεξάρτητη Βουλγαρική Εκκλησία, την επονομαζόμενη «Βουλγαρική Εξαρχία».

Το Πατριαρχείο αντιδρά άμεσα, χαρακτηρίζοντας σχισματική την «Βουλγαρική Εξαρχία» και ως αίρεση το Βουλγαρικό και γενικά κάθε εθνικισμό που διασπά την ενότητα της Εκκλησίας. Η Εκκλησία απορρίπτει τον εθνικισμό, αποδέχεται όμως τον πατριωτισμό και την φιλοπατρία, καθώς θεωρεί τα έθνη, ως ένα μέρος του σχεδίου της Θείας Οικονομίας και άρα ως τον «πλούτο της ανθρωπότητας, τα συλλογικά πρόσωπα. Και το μικρότερο από αυτά φοράει τα δικά του χρώματα και φέρει μέσα του μια ιδιαίτερη όψη της θεϊκής ευδοκίας» (Αλεξ. Σολζενίτσιν). Γι' αυτό και επιδοκιμάζει και ευλογεί τις υπέρ του έθνους θυσίες.

Η εθνικιστική έξαψη των Βουλγάρων, όμως, συνεχίζεται. Επωφελούμενοι από την αδυναμία των Τούρκων, ενθαρρυνόμενοι απ' την Ρωσία και με την εκκωφαντική σιωπή των Παπικών, επιχειρούν τον εκσλαβισμό όλης της Μακεδονίας.

Το σύνθημα των Βουλγάρων είναι «Εξαρχία ή θάνατος», γράφει ο Καραβαγγέλης. Δηλαδή, θάνατος σ' όποιον δεν υποτασσόταν στην αυτόνομη, εξαρχική, Βουλγαρική Εκκλησία, αλλά αναγνώριζε το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως κανονική εκκλησιαστική Αρχή. Για να πλήξουν το γένος μας, πλήττουν την ζωοποιό δύναμή του, την ρίζα του, που είναι η θρησκεία και η αγία παράδοσή μας, και για να συμβεί αυτό, πρέπει η Εκκλησία να χάσει την αίγλη της και την επιρροή της. Είναι πια πασίγνωστη αυτή η πρακτική, και με διαχρονική μάλιστα εφαρμογή.

Το ελληνικό κράτος της «αψόγου στάσεως» αργεί να ξυπνήσει και να προστέξει σε βοήθεια.

Η δραστηριότητά του στον Μακεδονικό Αγώνα

Αυτή την απελπιστικά επικίνδυνη κατάσταση βρήκε ο Γερμανός, πηγαίνοντας στην έδρα του. Δεν καθυστερεί, λοιπόν, ούτε στιγμή. Δίνει την ψυχή του και γίνεται η ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα. Ήταν ο εμπνευστής και ο οργανωτής του. Χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο «Κώστας Γεωργίου» και αναπτύσσει μία πρωτοφανή δραστηριότητα, συνεπικουρούμενος από τον Ίωνα Δραγούμη και τον πρόξενό μας στην Θεσσαλονίκη, Λάμπρο Κορομηλά.

Δημιουργεί τα πρώτα ανταρτικά σώματα αυτοάμυνας με αρχηγούς τον Βαγγέλη Στρεμπενιώτη και τον καπετάν-Κώττα. Πετυχαίνει την εξάρθρωση των ληστοσυμμοριών της περιοχής. Βρίσκεται σε διαρκή επικοινωνία με τα προξενεία μας, τους μητροπολίτες, τους ντόπιους οπλαρχηγούς, τους Έλληνες αξιωματικούς, τις κοινότητες, τους ιερείς, τους δασκάλους, τον λαό.

Αλληλογραφεί με τον Παύλο Μελά. Κι όταν αυτός ανεβαίνει στην Μακεδονία, του στέλνει μία εικόνα της Αναστάσεως του Κυρίου, που πάνω της είχε χαράξει τα

εξής: «Τω πολυφιλήτω και φιλοστόργω τέκνω. Έντεινε και κατευοδού και βασίλευε και κατακυρίευε εν μέσω των εχθρών σου». Επίσης, του στέλνει την σφραγίδα με το όνομα που θα χρησιμοποιούσε στον Αγώνα: «Μίκης Ζέζας».

Μετά δε τον τραγικό θάνατο του ήρωα, ο ίδιος τον κηδεύει, και όπως αναφέρει: «Μετέφερα απ τόν Μητροπολιτικό Ναό εις το παρακείμενον περίβολον του Βυζαντινού Ναού των Ταξιαρχών το σεπτό σκήνος του, το κατέβρεξα με πύρινα δάκρυα και απελθών έπεσα επί της στρωμνής μου όπως θρηνήσω τον αοίδιμον Έρωα».

Ο Αγώνας, όμως, συνεχίζεται. Ο Πολεμιστής-Ιεράρχης καβάλα στ' άλογό του, με το Μάνλιχερ στο χέρι, οργώνει τα χωριά, εμψυχώνει τους Έλληνες. Ντυμένος αστυνομικός διασχίζει τα βουλγαρικά χωριά, αποφεύγει τις δολοφονικές ενέδρες των εχθρών του, αλλάζοντας δρομολόγια και ξεγελώντας τους. Ανοίγει εκκλησιές που είχαν κλείσει οι κομιτατζήδες, σπάζοντας τις πόρτες, μπαίνει μέσα με το Ρεβόλβερ στο χέρι και λειτουργεί με το Μάνλιχερ «παρά πόδα». «Έτσι επεβλήθηκα», θα πει, αυτός ο Παπαφλέσσας της Λέσβου.

Ο Γερμανός Καραβαγγέλης στην Καστοριά.

Αυτός ήταν ο Γερμανός: «Ένας λεβέντης που έμοιαζε με Θεό», όπως θα τον χαρακτηρίσει ένας πληρωμένος, παρ' ολίγον φονιάς του, που όμως - εντυπωσιασμένος από το παράστημα του Δεσπότη - δεν εξετέλεσε το δολοφονικό του έργο.

Τελικά, Βούλγαροι και Τούρκοι πετυχαίνουν την ανάκληση από το Πατριαρχείο του

«Αρχικομιτατζή», όπως αποκαλούσαν τον Γερμανό. «Η απομάκρυνσή μου από την Καστοριά», γράφει ο ίδιος, «θεωρήθηκε σαν ένα τραύμα στον Μακεδονικό Αγώνα, μα ο αγώνας βρισκόταν πια σχεδόν στο τέλος του».

Εκλέγεται μητροπολίτης Αμασειάς του Πόντου

Ο Καραβαγγέλης αρχίζει να γράφει ένα νέο κεφάλαιο της πολυτάραχης ζωής του, καθώς τώρα, το 1908, το Πατριαρχείο τον τοποθετεί μητροπολίτη Αμασειάς του Πόντου.

Παραμένει μητροπολίτης Αμασειάς μέχρι το 1922, εφαρμόζοντας ένα λεπτομερές πρόγραμμα ανάπτυξης της επαρχίας του. Ιδρύει σχολές, σχολεία και άλλα ευαγή ιδρύματα, ανεγείρει ναούς, νέο μητροπολιτικό μέγαρο και επισκέπτεται όλα τα χωριά της επαρχίας του, δίνοντας παντού όπου περνούσε μία εθνική πνοή.

Σώζει τον Πόντο, το 1914, από την πρώτη απόπειρα εγκατάστασης Τούρκων προσφύγων στα ελληνικά χωριά. Το 1915 διασώζει αρκετά Αρμενόπουλα και το 1916 πέτυχε να σωθεί η Αμισός από την καταστροφική μανία των Τούρκων. Ζει από κοντά όλο το δράμα, πρώτα της Γενοκτονίας 1.500.000 Αρμενίων και έπειτα 350.000 Ποντίων από τους δήθεν προοδευτικούς και εκσυγχρονιστές Νεότουρκους, οι οποίοι διακηρύττουν: «Η Τουρκία στους Τούρκους».

Ο εμπνευστής της Γενοκτονίας των χριστιανών της Μικράς Ασίας, Γερμανός αξιωματικός Λίμαν Φον Σάντερς, δηλώνει: «Η μισητή και άτιμη αυτή ράτσα θα ξεκληρισθεί και θα χαθεί για πάντα...». Ως μέσα για την επίτευξη αυτού του σκοπού χρησιμοποιούνται η επιστράτευση των νέων, τα τάγματα εργασίας-τάγματα θανάτου (amele taburu), οι εκτοπίσεις πληθυσμών, που έμειναν στην ιστορία ως η λευκή σφαγή (le massacre blanc), οι εξορίες, οι φυλακές, οι σφαγές, οι κρεμάλες, οι πυρπολήσεις, οι βιασμοί, οι εξισλαμισμοί, τα παιδομαζώματα, οι αρρώστιες, η ψείρα, η πείνα και η δίψα.

Όλη αυτή η θηριώδης τουρκική τακτική της εξόντωσης των ελληνικών πληθυσμών προκαλεί την αυτοάμυνα των Ποντίων, το αντάρτικο του Πόντου, το οποίο ο Κεμάλ, ως άριστος γνώστης της κατάστασης, το χαρακτηρίζει «έργο και όργανο» του Καραβαγγέλη, ο οποίος τώρα αγωνίζεται με νύχια και με δόντια για την αυτοάμυνα και την σωτηρία του Πόντου, τρέχοντας ένα διπλωματικό μαραθώνιο, σε χρόνο αγώνα ταχύτητας εκατό μέτρων! Γι' αυτή την πατριωτική του δράση συλλαμβάνεται και φυλακίζεται το 1917.

Μετά την αποφυλάκισή του, συνεχίζει την εθνική και χριστιανική του δράση, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί από τον Κεμάλ ως ο υπ' αριθμόν ένα εχθρός της εξουσίας του και να καταδικασθεί το 1922 σε θάνατο, όπως και οι συνεργάτες του, ο

επίσκοπος Ζήλων Ευθύμιος Αγριτέλλης, ο εκ Παρακοίλων της Λέσβου και ο πρωτοσύγκελλός του, Πλάτων Αϊβαζίδης, οι οποίοι και πεθαίνουν μαρτυρικά. Ο Γερμανός όμως διασώζεται, καθώς το Πατριαρχείο τον εκλέγει μητροπολίτη Ιωαννίνων και τον φυγαδεύει στην Αθήνα. Εκεί προτείνεται για αρχιεπίσκοπος Αθηνών, αλλά δεν τον εκλέγουν, όπως παλαιότερα δύο φορές, το 1913 (είχε εκλεγεί, μετά τον θάνατο του Ιωακείμ του Γ', τοποτηρητής του Οικουμενικού Θρόνου) και το 1921, οπότε του είχαν αρνηθεί και τον Πατριαρχικό Θρόνο. Ο Γερμανός δεν επεδίωξε τίποτα απ' όλα αυτά, διότι είχε τάξει ως σκοπό του την εξυπηρέτηση του έθνους και όχι του εαυτού του.

Ως Ιωαννίνων πηγαίνει στην Ήπειρο, αποφασισμένος να δώσει «βιομηχανική ώθηση στον τόπο, ώστε να αναχαιτιστεί το ρεύμα εκπατρισμού των Ηπειρωτών».

Ως μητροπολίτης στην Βιέννη, τον «τόπο της εξορίας»

Αλλά το 1924, δηλαδή ένα μόλις χρόνο μετά την άφιξή του στα Γιάννενα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο του κοινοποιεί ως «κεραυνό εν αιθρία» την μετάθεσή του στην νεοϊδρυθείσα Μητρόπολη Ουγγαρίας και Εξαρχία Κεντρίας Ευρώπης και έπειτα από λίγους μήνες τον εκλέγει μητροπολίτη Αμασειάς και τον τοποθετεί έξαρχο στην Μητρόπολη Κεντρίας Ευρώπης, με έδρα τη Βιέννη, τον «τόπο της εξορίας» του, όπως έλεγε. Κάποιοι θεωρούν πως έτσι υποτιμούν και παροπλίζουν τον ηρωικό αλλά μάλλον ενοχλητικό γι' αυτούς ιεράρχη. Του περικόπτουν επίσης στο μισό τον μισθό και τον αφήνουν απλήρωτο επί μήνες. «Αυτή ήταν η αμοιβή των θυσιών και των εθνικών αγώνων ενός κληρικού που υπηρέτησε με αυταπάρηση την Ελλάδα για 40 ολόκληρα χρόνια».

Εξόριστος από την πατρίδα του και με «περίλυπη έως θανάτου την ψυχή», τελειώνει ειρηνικά την επίγεια ζωή του στις 11 Φεβρουαρίου 1935. Πρόφτασε όμως και είδε να πραγματοποιείται το όνειρό του για την απελευθέρωση της Μακεδονίας, για το οποίο τόσο σκληρά εργάστηκε.

Το Ελληνικό Κράτος αρνήθηκε ακόμη και τα έξοδα της κηδείας του να πληρώσει. Η δε μετακομιδή των λειψάνων του, από την Βιέννη στην Καστοριά, μόλις το 1959 κατέστη δυνατή.

Στην διαθήκη του, ο ξεχασμένος Ήρωας-Επίσκοπος γράφει: «Δεν χρεωστώ εις ουδένα ούτε οβολόν. Εις το έθνος προσέφερα ο,τι ήτο δυνατόν, ως Ιεράρχης του '21».

Πραγματικά, δεν οφείλεις σε κανέναν τίποτε, Γερμανέ, μα ούτε κι εμείς σου χρωστάμε τίποτε, καθότι κανείς δεν χρωστάει σε κάποιον που δεν γνωρίζει, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν δεν νιώθει να του βαραίνει την ψυχή το χρέος προς την

προγονική παρακαταθήκη.

Ως εκ τούτου, αξίζει στ' αλήθεια να αναλαμβάνονται δυναμικές πρωτοβουλίες που να μας υπενθυμίζουν το χρέος της διατήρησης στην καρδιά του λαού μας -και ιδιαίτερα των νέων μας- της μνήμης ηρώων, όπως του θρυλικού και ηρωικού Ιεράρχη Γερμανού Καραβαγγέλη, ενός εκ των κορυφαίων, αν όχι η κορυφαία προσωπικότητα, του Μακεδονικού Αγώνα και του Ποντιακού Δράματος που διακρινόταν για την αλύγιστη ψυχή και την οργανωτικότητα, την ρητορική δεινότητα και την πειθώ, την εκκλησιαστική συνείδηση και την αφιέρωση μέχρι θανάτου στο Γένος και την Εκκλησία.

Αξίζει πραγματικά τον κόπο να θυμόμαστε τους ήρωες και το προς αυτούς χρέος μας, διότι «αυτά που θεωρούνται χαμένα στην ζωή, δεν χάνονται όταν διατηρηθεί στις επερχόμενες γενιές ζωντανή η μνήμη, η συνειδητή μνήμη, ζωντανή η γνώση, ζωντανό το αίσθημα του χρέους, ζωντανός ο δεσμός που σαν ομφάλιος λώρος θα κάμνει τους απογόνους, όχι φίλους, αλλά οικείους και κατόχους των χαμένων» (μητροπολίτου Εφέσου κ. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδη). Γένοιτο!

<https://bit.ly/3HKqUpc>